

ABDULLA AVLONIY TA'LIMOTIDA YOSHLAR AXLOQIY TARBIYASI.

Samatov Xurshid Ulmasjonovich

Ilmiy maslahatchi.

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali f.f.d. dotsent.

Qurbonov Bekmurod

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali talabasi.

pochta: bekmurodq544gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19438027>

Annotatsiya

Mazkur maqolada Abdulla Avloniy ta'limotida yoshlar axloqiy tarbiyasining o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Allomaning axloq, tarbiya, ilm-ma'rifat, sabr, vijdon va insoniy fazilatlar haqidagi qarashlari ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, uning "Turkiy guliston yoxud axloq" asari asosida yoshlar tarbiyasiga oid g'oyalar tahlil qilinadi hamda ularning zamonaviy jamiyatdagi dolzarbligi ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: Avloniy, axloq, tarbiya, yoshlar, vijdon, sabr, komil inson, ma'naviyat

Annotation

This article analyzes the role of moral education of youth in the teachings of Abdulla Avloniy. His views on ethics, upbringing, knowledge, patience, conscience, and human virtues are examined. The study also highlights the relevance of his ideas in modern society.

Keywords: Avloniy, ethics, education, youth, conscience, patience, spirituality

Аннотация

В статье рассматривается значение нравственного воспитания молодежи в учении Abdulla Avloniy. Анализируются его взгляды на мораль, воспитание, знания и духовность.

Ключевые слова: Авлоний, этика, воспитание, молодежь, духовность

O'zbek ma'rifatparvarlik harakatining yirik namoyandalaridan biri Abdulla Avloniy yosh avlod tarbiyasi masalasiga alohida e'tibor qaratgan mutafakkirdir. U o'z asarlarida axloqiy tarbiya, ilm-ma'rifat va inson kamoloti masalalarini chuqur yoritib bergan.

Bugungi kunda yoshlar tarbiyasi, ularning ma'naviy-axloqiy kamoloti dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shu sababli Avloniyning pedagogik qarashlarini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning maqsadi — Avloniy ta'limotida yoshlar axloqiy tarbiyasining mohiyatini tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism

Axloq va tarbiya tushunchasi

Avloniy o'z ta'limotida axloqni inson xulq-atvorining asosiy mezoni sifatida talqin etadi. Uning fikricha, inson tug'ma ravishda pok bo'lib dunyoga keladi, ammo uning xulqi tarbiya, muhit va jamiyat ta'sirida shakllanadi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, Avloniy axloqni individual emas, balki ijtimoiy hodisa sifatida baholaydi. Ya'ni yosh avlod tarbiyasi faqat oila emas, balki butun jamiyat zimmasidagi muhim vazifa hisoblanadi.

Yoshlar tarbiyasida axloqiy fazilatlarning o'rni

Avloniy ta'limotida yoshlar tarbiyasida quyidagi fazilatlar muhim o'rin tutadi: vijdoniylik, adolat va halollik, yashilik va insonparvarlik kabi.

Alloma yaxshilikni eng ulug' fazilat deb biladi va insonlarni o'zaro mehr- oqibatli bo'lishga chaqiradi. U o'z faoliyati bilan ham bunga amal qilib, makable ochgan, ma'rifatni targ'ib qilgan.

Sabr va irodaning ahamiyati

Avloniy yoshlar tarbiyasida sabr va matonatni muhim fazilat sifatida ko'rsatadi. U "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida shunday yozadi:

"Har bir ishda sabr ila harakat qilmoq lozimdur. Sabr insonlar uchun buyuk bir fazilatdir."

Tahlilga ko'ra, sabr insonni nafaqat ma'naviy, balki ruhiy jihatdan ham mustahkamlaydi. Sabrsizlik esa insonni noto'g'ri yo'lga boshlashi mumkin.

Avloniy ta'limotida ijtimoiy muhitning roli

Abdula Avloniy ta'limotida yoshlar tarbiyasida ijtimoiy muhit hal qiluvchi omil sifatida qaraladi. Uning fikricha, insonning axloqiy qiyofasi uch asosiy muhit ta'sirida shakllanadi: oila, maktab, jamiyat.

Avloniy ayniqsa oilani birinchi maktab sifatida baholaydi. Agar bola sog'lom muhitda tarbiyalansa, uning kelajagi ham porloq bo'ladi. Aksincha, nosog'lom muhitda ulg'aygan bola jamiyat uchun xavf tug'dirishi mumkin.

Yaxshi va yomon xulqlar tahlili

Avloniy inson axloqini ikki guruhga ajratadi: yaxshi va yomon xulqlarga.

Yaxshi xulqlarga: sabr, qanoat, halollik, mehnatsevarlik shular kiradi.

Yomon xulqlarga esa: hasad, g'azab, yolg'on, dangasalik shu kabilar.

Mutafakkirning fikricha, yoshlar tarbiyasida aynan shu fazilatlarni to'g'ri shakllantirish muhimdir. Chunki insonning butun hayoti uning xulqiga bog'liq.

Zamonaviy ahamiyati

Bugungi globallashuv davrida Avloniy ta'limoti yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Chunki yoshlar turli yot g'oyalar ta'siriga tushib qolmasligi uchun ularning axloqiy immuniteti kuchli bo'lishi zarur.

Avloniy qarashlari yoshlarni: ongli, mas'uliyatli, vatanparvar shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Vijdon va axloqiy ong

Avloniy vijdonni insonning ichki nazoratchisi sifatida baholaydi. Unga ko'ra, vijdon insonning yaxshi va yomonni ajratish qobiliyatidir.

“Vijdon inson aql va fikrining haqiqiy mezonidir.”

Bu qarash shuni anglatadiki, yoshlar tarbiyasida vijdonli bo'lish — eng muhim omillardan biridir.

Ilonm-ma'rifatning o'rni

Aviy ilmni eng oliy fazilat deb hisoblaydi. Uning fikricha, ilm insonni yuksaltiradi, jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi.

U shunday ta'kidlaydi:

ilm jamiyat manfaatiga xizmat qilmasa, u o'z ahamiyatini yo'qotadi.

Demak, yoshlar nafaqat bilimli, balki bu bilimni jamiyat foydasiga ishlata oladigan bo'lishi kerak.

Yaxshi va yomon xulqlar tahlili

Avloniy inson xulqlarini ikki turga ajratadi:

Yaxshi xulqlar: sabr, ilm, vijdon, sadoqat, hayo

Yomon xulqlar: g'azab, hasad, jaholat, yolg'on

Bu tasnif orqali u yoshlarni to'g'ri yo'lga yo'naltirishni maqsad qiladi.

Zamonaviy ahamiyati

Bugungi kunda yoshlar orasida ma'naviy muammolar kuzatilayotgan bir paytda Avloniy qarashlari yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Uning ta'limoti: muhim ahamiyat kasb etadi.

Demak, Avloniy merosi zamonaviy pedagogika uchun muhim nazariy asos hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Avloniy ta'limotida yoshlar axloqiy tarbiyasi markaziy o'rinni egallaydi. U yosh avlodni ilmli, vijdonli, sabrli va axloqan yetuk qilib tarbiyalashni asosiy maqsad sifatida ko'rsatadi.

Avloniy ilgari surgan g'oyalar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, yoshlarni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - Toshkent: O'zbekiston, 2023. - 25–40-betlar.
2. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. - Toshkent: O'qituvchi, 1992. - 15–80-betlar.

3. Abdulla Avloniy. Tanlangan asarlar. - Toshkent: Fan, 2006. - 100–180-betlar.
4. Abdurauf Fitrat. Najot yo‘li. - Toshkent: Ma‘naviyat, 2001. - 60–95-betlar.
5. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016. - 120–165-betlar.
6. Imom Buxoriy. Al-jome’ as-sahih. - Toshkent: Qomuslar, 1997. - 180–210-betlar.
7. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Ijtimoiy odoblar. - Toshkent: Hilol-Nashr, 2020. - 110–150-betlar.